

POJMOVNO ODREĐENJE FENOMENA
HIBRIDNOG RATOVANJA

Davor M. Milošević
Vojska Srbije, 1. brigada KoV

Najkompleksnija društvena kategorija i istorijska konstanta – rat, određena je uticajima različitih faktora kolaborirajući sa svim sociološkim, tehnološkim i istorijskim pojavama, dostignućima i interesima. Nesumnjivo je da su se društvene promene, izazvane procesom globalizacije, odrazile i na sam fenomen rata, pre svega na način njegovog vođenja. Pravci razvoja društva uvek su uslovljavali i pravce u kojima se kretao razvoj i fenomena rata, uzvraćajući svojim razvojem povratni uticaj najčešće ispoljen u tehničkom i tehnološkom razvoju posleratnog društva. Hibridni rat je novi stepen u razvoju rata, koji je uvek pratio razvoj društva. Kako današnje društvo karakteriše visok stepen razvijenosti i razgranatosti, a mali stepen precizne definisanosti i uređenosti, odnosno relativne opšte haotičnosti i potpune izmešanosti, isto je i sa ratom i raznolikošću i isprepletanošću njegovih akcija i operacija. Oružana borba se, u savremenom ratu, ispoljava samo kao krajnja nužnost, ukoliko sve druge metode ne obezbede uspeh, odnosno ne postignu zadovoljavajuće rezultate i ne osiguraju planirani interes što problematizuje suštinu rata u razmatranju i određanju savremenih ratnih sukoba, odnosno jasnog razgraničenja kada sukob postaje rat. Otuda, otvara se pitanje adekvatnog pristupa istraživanja fenomena savremenog rata kao preduslova i utemeljenja baziranja i razvijanja svih ostalih doktrina i strategija.

Analizom dosadašnjih iskustava i razmatranjem različitih teorijskih pristupa, u radu se zaključuje da je rat kao društveno-istorijska konstanta zadržao namenu, ali delimično promenio primenu, prilagođavajući se izmenjenom okruženju osiguravajući na taj način svoju postojanost i efikasnost.

Ključne reči: *hibridni sukob, savremen rat, oružana borba, teorija o ratu, nekonvencionalno oružje*

Uvod

Biblijska priča u kojoj David pobeđuje Golijata kamenjem izbačenim iz pračke često se spominje kao primer pobeđe slabijeg i potlačenog nad jakim i moćnim. Davidova pobjeda simboliše uspeh novog i naprednog nad starim i zastarelim; njegova nadmoć u planiranju, veštini i znanju pobeđila je Golijatovu zavisnost o očitoj snazi, zastrašivanju i teškom oružju.

Hanibal je malom vojnom silom potpomognut slabim saveznicima napao jake rimske snage na Apeninskom poluostrvu. Uspešnom primenom različitih oblika i kombinacija napadnih delovanja ozbiljno je zapretio rimskoj vojsci i čitavoj tadašnjoj Rimskoj republici koja je imala 38 legija (preko 120.000 vojnika nasuprot oko 40.000 hiljada pripadnika kartaginske vojske).

Rat, kao najsloženija društvena pojava, određena je uticajima različitih faktora kolaborirajući sa svim sociološkim, tehnološkim i istorijskim pojavama, dostignućima i interesima.

Poznati pruski general *Clausewitz* izjavio je da je rat politika drugim sredstvima, i da je rat produžena ruka politike. Isto tako danas mi možemo napraviti paralelu da je neoružani rat – rat drugim sredstvima, odnosno produžena ruka oružanog rata.

Tehnološka evolucija dovodi do ratnih revolucija. Rat je u suštini svoje društveno-istorijske konstante ostao isti, samo su se neka sredstva promenila i prilagodila, odnosno pridodala.

S obzirom, da rat predstavlja društvenu konstantu, nesumnjivo je da su se društvene promene, izazvane procesom globalizacije, odrazile i na sam fenomen rata, pre svega na način njegovog vođenja kao istorijskog društvenog činioca i pratioca tehničkog razvoja.

Istorija pojave

Hibridni rat je pojava koja predstavlja sociološku i epistemološku promenu praktikovanja i poimanja rata, odnosno istorijski poznatog konvencionalnog oružanog sukoba. Trenutna tranzicija ratovanja nije prva u hronologiji razvoja i tipologiji određenja, ali je po mnogo čemu svojstvena i značajnija u odnosu na prethodne.

Kao što sve u prirodi teži ravnoteži, izjednačavanju i jednakosti kao preduslovu harmoniji i stabilnosti kao održivosti u večnosti, tako je i rat kroz svoj razvoj doživeo stupanj izjednačenosti protivnika, bez obzira na materijalnu veličinu i snagu.

Koncept hibridnog ratovanja nije novi, pošto su države i njihove obaveštajne agencije u prošlosti koristile iste subverzivne tehnike i alate. KGB je koristio dezinformacije i propagandu kao sredstvo asimetričnog rata u Hladnom ratu zbog velikih granica svog stanovništva i regiona koji su pali pod njenu sferu uticaja, kao što je i CIA činila da spreči širenje komunizma u SAD i zapadnoj sferi uticaja.

Međutim, hibridni rat je preuzeo potpuno novu dimenziju sa pojavom savremene tehnologije i digitalnog sveta gde bi se sajber prostorom moglo manipulirati za širenje propagande i oružja u obliku sajber hakovanja. Hibridni rat; uz spajanje konvencionalne ratne tehnike i nekonvencionalne tehnologije sa konvencionalnim metodama postala je nova preovlađujuća generacija alata sa kojim se svet polako suočava. Dakle, kada nema upotrebe (i) konvencionalnog oružja, tada nema ni rata. Sve se može svesti na konflikt, sukob i na kraju na rat. Konflikt ne mora uvek da dovede do sukoba, a sukob ne mora uvek da izazove rat, ali rat je uvek posledica postojanja konflikta i sukoba. Nije isto delovanje i ratovanje. Ukoliko se svaki pojam zasebno jasno definiše, nije problem formulisati i odrednicu – hibridni rat, jer on je samo kombinacija dostupnih mogućnosti, poput i svakog drugog hibrida.

Sve šta je uključeno u rat pored konvencionalnog oružja; nekonvencionalno (kao najčešće sredstvo pretnje, prinude i/ili odvratanja), *cyber* operacije, ekonomski medijski i politički pritisci, migracije i demografske eksplozije, itd. može se nazvati logističkom podrškom ratne operacije, odnosno oružane operacije ratnog dejstva, a uključuje se u rat zbog niže cene, lakšeg opravdanja ili veće efikasnosti pri postizanju određenih ciljeva.

Hibridni rat je najširi pojam do sada, jer se sa globalizacijom i evolucija rata proširila sa bojnog polja, na kojem je taktika i asimetrija ratnih lukavstava menjala tokove i ishode bitaka i ratova, rastući do međunarodnih granica zatim regionalnih i na kraju globalnih, šireći se od sukoba u koje su bili uključeni samo vojnici, do granica celog, čak i globalnog, međunarodnog društva, i svih njegovih institucija, potencijala i resursa. Rat je u suštini svoje društveno-istorijske konstante ostao isti, samo su se neka sredstva promenila i prilagodila, odnosno pridodala.

Razvojem saobraćaja, tehnologije, tehnike i informatike, kao i medija i međunarodnih odnosa (može se reći globalizacijom sveta) omogućeno je da logističke operacije (od dovoženja kamenja za katapulte, zatim hrane za ratnike i konje, do kasnijeg prevoza energenata, itd.) prerastu u logističke operacije.

Hibridni rat je samo novi stepen u razvoju rata koji je uvek pratio razvoj društva. Kako današnje društvo karakteriše visok stepen razvijenosti i razgranatosti, a mali stepen precizne definisanosti i uređenosti, odnosno relativne opšte haotičnosti i potpune izmešanosti, isto je i sa ratom i raznolikošću i isprepletanošću njegovih akcija i operacija.

Hibridni rat nije vojni, već državni koncept ratovanja, u kojem mogu da se angažuju svi društveni potencijali države agresora, a da se napadnu svi društveni resursi države žrtve. Kao što je slučaj opasnosti od svetskog rata zahtevao formiranje sistema opšte narodne (civilne) odbrane, tako slučaj opasnosti od hibridnog rata zahteva formiranje sistema opšte društvene (sistemске i sistematske) odbrane.

Što se tiče i samog naziva i samog postojanja i održivosti koncepta hibridnog rata vodi se dosta polemike sa brojnim zanimljivim argumentima *pro et contra* gde se debatuje o mestu i ulozi novog vida rata koji je *per definitionem* protivna opštoj definiciji rata kao oružanom međudržavnom sporu. Očigledno je priča o „hibridnom ratu“ dospela u žižu interesovanja zbog međusobnih optužbi najvećih svetskih sila za ono šta obe rade. Ako je treći svetski rat bio Hladni, onda je četvrti Hibridni. I, kao što Drugi vuče korene iz Prvog, tako i Hibridni ima utemeljenje u Hladnom ratu.

Hibridni rat je neograničeni rat, od beskontaktnog do totalnog. Hibridni rat može biti neograničeni rat, ali to nije novost¹. Rat je, zapravo oduvek bio neograničen, ali je spektar mogućnosti bio ograničen. Niste oduvek imali ekonomske sankcije, međunarodne pritiske, medijske manipulacije, *cyber* špijunažu i napade, itd. Rat je neograničen od nastanka, ali su se granice stalno pomerale, odnosno mogućnosti umnožavale i unapređivale.

Hibridno ratovanje je sinergija i prirodno i istorijski posledično nasledno objedinjavanje hladnog rata i malih ratova, koji karakterišu period posle dva velika sukoba svetskih razmera. Hladni rat je bio hibridni svetski rat. Hibridni rat je počeo sa Hladnim ratom, odnosno sa završetkom Drugog svetskog rata, i još uvek traje. Svi ratovi u drugoj polovini 20. veka i prvoj polovini 21. veka su zapravo – hibridni ratovi. Ako je 20. vek bio vek svetskih ratova, 21. vek će biti vek hibridnih ratova.

Danas, nije moguće utvrditi da li je u pitanju novi „hladni“ rat, ili je stari bio zapravo samo uvod u novi. U svakom slučaju, evidentno je da je novi nastavak starog u kojem je težište bilo pre svega na sukobu dva takmaca svetske bezbednosti i politike koji su se nadmetali i međusobno sputavali u svim društvenim segmentima. Novi oblik svetskog sukoba - hibridni rat, kao da ne poznaje granice; ni vremenske, ni prostorne, niti društvene.

¹ Teorija 4GW (eng. *Fourth Generation Warfare*) – četvrta generacija rata, promoviše neograničen i složeni rat.

Ne znaju se tačno strane, sredstva, frontovi, učesnici, žrtve, agresori, ali ni kada je tačno počeo a ne može se sa većom sigurnošću precizirati ni kada ni kako bi se mogao završiti, i da li je taj i takav proces uopšte moguće kanalisati i okončati.

Poznati pruski general *Clausewitz* je izjavio da je rat politika drugim sredstvima, i da je rat produžena ruka politike. Isto tako danas mi možemo napraviti paralelu da je neoružani rat – rat drugim sredstvima, odnosno produžena ruka oružanog rata. Svaki rat je ujedno i politički, samo je hibridni rat zapravo malo više politički, a malo manje vojni, pa kao što je konvencionalni rat produžena ruka politike, tako je i politički ili nekonvencionalni rat produžena ruka onog oružanog, odnosno konvencionalnog. Kao što je oružani sukob produžena ruka politike koja „dohvata“ (postiže) ono šta ne mogu diplomatska sredstva, tako je neoružani sukob (hibridno ratovanje) produžena ruka oružanog sukoba. Ako je rat politika drugim sredstvima, onda je hibridni rat – rat svim sredstvima. U hibridni rat su svi uključeni, te s toga svi moraju i da se brane. Napada se svim raspoloživim sredstvima, pa i odbrana mora biti sveobuhvatna.

Hibridni rat jeste novo lice rata. Strukturirani i frontalni oblici sukoba su prošlost i zastarelost. Savremeni asimetrični hibridni rat karakteriše vertikalna kombinatorika i horizontalna dinamika sa potpuno višesložnom i vešeslojnom konstrukcijom. Prošlo je vreme zatvorenog, frontalnog, rovovskog i bunkerskog ratovanja, sada je rat otvoren i sveobuhvatan. Neprijatelj ne teži uspostavi fronta, već upravo izbegavanju formiranja istog, koristeći sve „zabobilazne puteve“ i dostupne načine da se izbegne i ublaži jasna linija razgraničenja rata i mira. U prošlosti, pobjedu u ratu je donosilo što više što jačih ljudi, a u budućnosti će je donositi što manje a što više pametnih ljudi. Nasilje tako ostaje izbor onih koji ne znaju da preduzmu ništa pametnije, jer najveći uspeh nije ostvariti pobjedu ratom, nego je ostvariti bez njega. Otuda, hibridizaciju nekada masovnih oružanih sukoba, u određenoj meri možemo posmatrati i kao pacifikaciju klasičnog rata, odnosno njegovu „mekšu“ varijantu. Klasična, konvencionalna komponenta rata je postala primitivna komponenta.²

Hibridni rat obuhvata sve pore društva i najobuhvatniji je rat. On zahteva mobilizaciju svih nacionalnih sredstava za postizanje političkih ciljeva. To nije rat vojske protiv vojske, već društva protiv društva. Odnosno, kako je Huntington i predvideo – civilizacije protiv civilizacije.

Hibridno ratovanje je sublimacija i supremacija jedinog konvencionalnog i svakog nekonvencionalnog rata. Stvaranje ISIL i tranzicija Istočne Evrope jesu najveće operacije hibridnog rata u istoriji. Ruski „hibridni“ udar u drugoj deceniji 21. veka na prostoru istočne Evrope, nije ništa drugo do „protivofanziva“ na onaj Zapadni sa kraja 20. veka. Svaka akcija uzročno dovodi do reakcija posledično.

Najveća operacija hibridnog ratovanja je „desocijalizacija“, „unipolarizacija“, ili „amerikanizacija“, odnosno „rušenje gvozdene zavese“, pad komunizma, uništavanje socijalističkog bloka u celini u istočnoj Evropi, prvo Varšavskog pakta, zatim SSSR-a kao matice komunističke i socijalističke ideologije, onda Čehoslovačka i na kraju Jugoslavija, a zatim „tranzicija“³ odnosno savremena kolonizacija novonastalih slabih društava i država.

² Kao što su Srbi, zbog primene hibridnog rata, za deset godina izgubili pozicije, na Balkanu i u međunarodnim odnosima, za koje su se više od jednog veka borili i ginuli, tako su i SAD za manje od dve godine izgubile pozicije koje su u Ukrajini, Nemačkoj i na Bliskom istoku gradile više od 6 decenija. Iz toga proizlazi zaključak da hibridni rat donosi mnogo koristi, odnosno štete, u kratkom vremenskom roku, zavisi samo koliko se za nje pripremite i na kojoj strani budete.

³ „Tranzicija“ je najširi, najsveobuhvatniji, najpacifičniji i najefikasniji način „hibridnog“ ratovanja.

Kao odrednica najsloženije operacije hibridnog rata može se uzeti političko, državno, ekonomsko i ideološko razbijanje prostora SFRJ.⁴ Hibridni sukob na prostoru SFRJ je najsloženija hibridna operacija u kojoj su upotrebljeni svi dostupni potencijali NATO alijanse, uz nepoštovanje međunarodnih rezolucija UN, pravila rata, neosnovanog bombardovanja suverene države, laži, isceniranih zločina, podržavanja terorizma, upotrebe zabranjenog oružja (prevelika upotreba sile artiljerije velikog dometa NATO snaga u podršci OS Hrvatske, protivpešadijske mine i municija sa osiromašenim uranijumom i kasetne bombe na teritoriji SR Jugoslavije), ekonomski pritisci međunarodnih sankcija, medijska „satanizacija“, zloupotreba međunarodnih snaga UN u slučaju Srebrenice, „plišane revolucije“ 5. oktobra 2000. godine i društvene tranzicije i ekonomske privatizacije, pod izgovorom donošenja slobode i demokratije umesto komunizma i autokratije.

Tako, etnički prostor Srba i njegovo preoblikovanje predstavlja najtemeljniju i najraznovrsniju operaciju hibridnog rata u kojoj su korišćeni ekonomski pritisci, medijske manipulacije, demografske eksplozije, etnička čišćenja, formiranje terorističkih, paravojnih i kriminalnih organizacija raznih namena, promene društvenih uređenja, operativne operacije, zloupotrebe zvaničnih međunarodnih organizacija, konstituisanje novih država i nacija, itd.

Otuda, takozvana „tranzicija“ postsocijalističkih društava istočne Evrope je najsveobuhvatnija hibridna ratna operacija u istoriji - prevođenje velikog broja zemalja pod svoj ekonomski, bezbednosni, politički, ideološki i kulturološki uticaj, odnosno prepotčinjavanje svojim interesima, bez frontalne upotrebe „tvrde“ sile. Potpuno potčinjavanje društva neprijateljskim interesima, a ostvarivanje interesa je uvek uzročnik rata, namećući čak i kulturne i vrednosne obrasce, predstavlja menjanje fizionomije i filozofije rata, gde nije važno neprijatelja poraziti, već samo sebi prikloniti, tako da bude zadovoljan prividnim „win-win“ principom u kojem su obe strane navodno zadovoljne.

Istorija pojma

Izraz „hibridni rat“ pojavio se barem još 2005. godine i kasnije se koristio za opis strategija koju je Hezbolah koristio u Libanskom ratu 2006. godine. Od tada, pojam „hibrid“ dominirao je u diskusiji o savremenom i budućem ratu, do trenutka kada su ga usvojili viši vojni lideri i promovisali kao osnovu modernih vojnih strategija. Danas, ovaj termin se aktuelizuje u pokušaju razumevanja trenutne revolucije u načinu vođenja rata, gde postojeća vojna teorija ne može da isprati dinamiku menjanja prirode rata.

Prema „Vojnoj enciklopediji“ pojam „rat“ se definiše kao „kompleksni i intezivni sukob, prouzrokovan klasnim, ekonomskim i političkim protivurečnostima, kojim se, uz primenu masovne oružane borbe teži ostvarenju ekonomskih i političkih ciljeva određenih klasa, država i naroda. Osnovni sadržaj rata jeste oružana borba ali se rat ne svodi samo na nju, jer u sebe uključuje i druge oblike borbe (političke, ekonomske, moralne, psihološke i dr.) koji se međusobno prožimaju i koji ga čine sveobuhvatnim društvenim suko-

⁴ Početak rata u SFRJ nije proglašen, već je to nezvanično urađeno organizovanom tučom navijača FK Dinamo iz Splita i FK Crvene Zvezde iz Beograda. Kasnije je isti princip primenjen i pri „objavi rata“ na prostoru BiH, koji je zvanično otpočeo oružanim napadom muslimana na kolonu svatova srpske nacionalnosti.

bom“.⁵ Rat je samo jedno od sredstava za ostvarenje političkog cilja. Moguće je da se pribegne ratu kada su se sva ostala sredstva pokazala nedelotvornim. Taj cilj može biti sveobuhvatan (potpuno uništenje protivnika) ili, češće, ograničen (dobijanje nekog dela teritorije, postizanje trgovinske prednosti, smanjenje moći potencijalnog rivala).⁶

Prema „Maloj prosvetinoj enciklopediji“, koja se poziva na međunarodno pravo, pojam „rat“ se definiše kao „oružani sukob između država radi rešavanja sporova koji nisu regulisani mirnim putem; cilj je da se protivnik pobedi i da mu se nametna svoja volja u regulisanju međusobnih odnosa“.⁷

Navedene definicije rata potvrđuju raniju konstataciju da je rat izuzetno složena društvena pojava koja istovremeno uključuje vojne i nevojne sadržaje koji se tokom vođenja rata međusobno prožimaju, ali je karakteristično i svima svojstveno da bez involviranosti konvencionalnog oružja nema rata, već samo društvenog sukoba; političkog, ekonomskog ili nekog drugog, ili kombinacija više njih.

U postojećoj teoriji o ratu, kao i u teoriji vojnih nauka, još uvek ne postoji jasno data definicija sintagme „hibridnog rata“ niti postoji njegova klasifikacija prema određenom kriterijumu klasifikacije. Termin „hibridizacija“ (lat. *hibrida*; grč. *hibris*) odnosi se na ukrštanje između dve vrste ili dve rase iste vrste, dok se pod terminom „hibrid“ može razumeti jedinstvo raznorodnih elemenata,⁸ odnosno sjedinjavanje svih oblika društvenih sukoba, od najbezazlenijih do onih najoštrijih kakav je onaj oružani.

Hofman⁹ i Njason¹⁰ definišu hibridni rat preko hibridnih pretnji iznoseći da one obuhvataju širok spektar različitih modela sukobljavanja kao koktel konvencionalnih vojnih sposobnosti uključujući i druge konvencionalne bezbednosne kapacitete, iregularne taktike i formacije, terorističke akte, nasumično nasilje i prinudu, pobune, gerilski način ratovanja kao i organizovane kriminalne akte i neredne, sajber ratovanje i napredne vojne tehnologije.

Oni dodaju da hibridni ratovi mogu biti sprovedeni od strane: kako države tako i od nedržavnih činilaca, zatim od strane različitih jedinica ili čak od iste jedinice. Obično, kako na operativnom tako i na taktičkom nivou, ove aktivnosti su koordinisane unutar glavnog, istog, bojnog polja kako bi se postigli sinergični efekti, bilo u fizičkoj ili psihološkoj dimenziji konflikta.

Ova vrsta ratovanja može takođe uključiti kršenje međunarodnog prava i često uključuje nevladine aktere i organizacije podržane od strane država sa sumnjivim agendama. Svi navedeni činoci mogu biti uključeni sa jednakim uticajem na rezultat delovanja. Važnost ili veličina uticaja svakog činoca ponaosob može varirati tokom rata zavisno od faze vođenja rata ili neposredne (direktne) efektivnosti.

⁵ Vojna enciklopedija, Drugo izdanje, Knjiga 7, Vojniizdavački zavod, Beograd, 1974, str. 746.

⁶ Opšta Larousse enciklopedija, Tom 3, JRJ Zemun, 2004, str. 1515.

⁷ Mala enciklopedija Prosveta, Opšta enciklopedija, Drugo izdanje, Knjiga 2, Prosveta, Beograd, 1970, str. 420.

⁸ Projekat Instituta za strategijska istraživanja, „Hibridno ratovanje – iskustva i perspektive“, broj 2-5/2016. Beograd: Ministarstvo odbrane R. Srbije, Institut za strategijska istraživanja.

⁹ Hoffman Frank G., *Conflict in the 21st Century – The Rise of Hybrid Wars*, Potomac institute for Policy Studies, Arlington, Virginia, December 2007. p. 8.

¹⁰ Newson Robert A., *Counter-Unconventional Warfare Is the Way of the Future. How Can We Get There?*, Small Wars Journal, October 23, 2014, <http://smallwarsjournal.com/blog/counter-unconventional-warfare-is-the-way-of-the-future-how-can-we-get-there>. (Pristupljeno: 24.08.2017. g.)

Razmatrajući navedene, kao i mnoge druge, definicije različitih autora, kao definicija „hibridnog rata“ moglo bi se ustvrditi da; hibridni rat kao bezbednosna pretnja, predstavlja kombinaciju: konvencionalnih, nekonvencionalnih, asimetričnih, iregularnih, sukoba niskog intenziteta, posredničkog (indirektnog) rata (en. *proxy war*), nelinearnog rata, demografskog rata (rat u kojem su ljudi zamenili oružje) i složenih dejstava, odnosno kombinaciju dva ili više ovih elemenata (izuzev samo konvencionalnih i nekonvencionalnih oružja, jer je tada u pitanju rat bez predikta „hibridni“), kao i manipulaciju političkog i ideološkog sukoba koja može uključiti kombinaciju specijalnih operacija, konvencionalnih vojnih snaga, sajber napada, paravojski, terorista, obaveštajnih agenata, političkih provokatora, predstavnika medija, ekonomskog pritiska i kriminalnih elemenata.

Primena prikriivenih vojnih sadržaja rata otežava određenje pojedinih savremenih sukoba pod značenje pojma „hibridni rat“, s obzirom da oružana borba predstavlja osnovni i neizostavan sadržaj u definisanju pojma „rat“.

Konflikt je posledica nesporazuma ili sukobljenih interesa i ne mora nužno prerasti u sukob, kao što je i rat oružani sukob u koji ne mora prerasti onaj neoružani. Tako, postoji i hibridni sukob, koji kombinuje više vidova neoružanog sukoba, dok je rat uvek oružani sukob i poslednje je, iznuđeno, (raz)rešenje sukoba, kao kategorija najvišeg stepena društvenog sukoba. Otuda, treba uspostaviti jasnu razliku između termina „hibridni rat“ i „hibridni sukob“, jer bez upotrebe konvencionalnog oružja, odnosno direktnog oružanog sukobljavanja, ne može se govoriti o ratu, već isključivo o sukobu. Suština se ogleda u izbegavanju postojeće prakse u političkoj, publicističkoj, novinarskoj retorici, svakodnevnoj komunikaciji, čak i u vojno-stručnoj terminologiji, a to je da, iako postoji suštinska razlika između njih, ovi termini se neretko koriste kao sinonimi. S obzirom da oružane snage ne mogu biti nosioci svih sadržaja „hibridnog rata“, mora se jasno definisati da ovo nije isključivo vojni koncept već je u međuvremenu evoluirao u širi, politički, državni koncept vođenja rata.

Konvencionalna snaga (znanje) je upotrebljiva samo protiv konvencionalnog neprijatelja (problema). Češća pojava od hibridne borbe su hibridne pretnje, jer je borba dvostrana, a često druga strana nije svesna izloženosti hibridnim dejstvima, pa ne postoji ni preduslov borbe. Hibridna dejstva je svakako adekvatniji izraz od hibridnog rata, a rat je oružani u tradicionalnom i konvencionalnom smislu, uz moguću primenu hibridnog načina borbe. Hibridna borba je zapravo višeslojna subverzivna delatnost. Jedina problematika je semantika, a specifikum problema definisanja pojma leži u dosadašnjim pogrešnim korišćenjima.

Još jedno pitanje koje se nameće pored ostalih je i da li upotreba novog termina ukazuje na nešto novo o modernom ratu - iako to možda nije slučaj. Većina, ako ne i svi, sukobi u istoriji čovečanstva definisani su korišćenjem asimetrije koja eksploatiše slabosti protivnika, što dovodi do složenih situacija koje uključuju redovne/nepravilne i konvencionalne/nekonvencionalne taktike. Slično tome, porast na primer, sajber-ratovanja nije fundamentalno promenio prirodu rata, već je proširio svoju upotrebu u novoj dimenziji.¹¹

Dakle, naša preporuka je da donosioci odluka treba da zaborave na sve „hibridne“ pretnje i fokusiraju se na specifičnost i međusobnu povezanost pretnji sa kojima se već

¹¹ „Hybrid war – does it even exist? (srp. *Hibridni rat - da li to uopšte postoji?*)“ u: *NATO Review magazine*. - <http://www.nato.int/docu/review/2015/also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/EN/index.htm> (Pristupljeno: 24.08.2017. g.)

suočavaju. Ratovanje, bez obzira da li je drevno ili moderno, hibridno ili ne, uvek je složeno i teško se može uklopiti u jedan pridev. Svaka efikasna strategija treba da uzme u obzir ovo složeno okruženje i pronađe načine da se kreće bez pojednostavljenja.

Rešenje novoustanovljene problematike predstavlja jačanje ugroženih nacionalnih sposobnosti, radeći sa svojim saveznicima kako bi se prevazišli propusti u odbrambenoj sposobnosti. Dok su deskriptivne strane hibridnih pretnji, operacija i ratovanja bile široko obuhvaćene, bilo je manje diskusije o tome šta omogućuje zemljama da se angažuju u hibridnom ratu i kako organizovati robusne nacionalne odbrane kako bi se suočile sa hibridnim pretnjama. Glavni doprinos ovog rada je uvođenje okvira za ocenu strateških osnova za ofanzivne hibridne operacije i navođenje predloga za organizovanje nacionalnih odbrana za suočavanje sa spektrom hibridnih pretnji.

U ovom radu, hibridni rat se smatra konceptom koji je Zapadni pokušaj da kategorizuje ono šta je bilo u Ukrajini. Često citirana ruska „Gerasimovska doktrina“ opisuje savremeni rat kao zajedničke operacije koristeći mešavinu vojnih i nevojnih sredstava za postizanje političkih ciljeva i potpuno iskorišćavanje namerno nejasne linije između rata i mira.¹²

Definisanje granica

Kao što je ranije naznačeno, u istoriji ratovanja videli smo slične aktivnosti pod različitim uslovima i imenima, uključujući na primer nelinearne operacije, sukob niskog intenziteta, konflikt punog spektra, politički rat, nekonvencionalni rat, nepravilan rat, asimetričan rat i neograničen rat.¹³ Međutim, važno je imati na umu da se ratna umetnost stalno razvija i često se susreće sa novim mutacijama ili revizijama ranije poznatih doktrinarnih pristupa, prilagođavajući se interesima i okruženju (uslovima). Na primer, svaki hibridni rat je asimetričan i specijalan, ali nije svaki asimetričan ili specijalan rat ujedno i hibridan.

Po našem mišljenju, u pogledu hibridnog rata, konstantna eksploatacija identifikovanih asimetrija u svim fazama ratovanja, uključujući i nenasilne faze, jedna je od ključnih karakteristika.

Drugo, ove asimetrije eksploatišu se tipično u kombinaciji sa elementom iznenađenja i primenom taktike diverzije i prevare. Treća definicija je povezana sa vremenskim aspektom sukoba. U hibridnom ratu, uopšte nije neophodno imati odlučujuću brzu pobjedu nad neprijateljem, ali nivo eskalacije može da opadne i protiče tokom dužeg vremenskog perioda. Aktivnija faza sukoba može biti praćena vremenom „zamrznutog“ sukoba, koji može poslužiti za postizanje prvobitnih političkih ciljeva i time „pobediti“.

¹² Janis Berzinš, *Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy* (Center for Security and Strategic Research, National Defence Academy of Latvia, April 2014); Mark Galeotti, "The 'Gerasimov Doctrine' and Russian Non-Linear War," *In Moscow's Shadows*, July 6, 2014, <https://inmoscowshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/>. (Pristupljeno: 24.08.2017. g.)

¹³ Frank Hoffman, "On Not-so-New Warfare: Political Warfare vs Hybrid Threats," *War on the Rocks*, July 28, 2014, <http://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats/> (Pristupljeno: 24.08.2017. g.); Oscar Jonsson and Robert Seely, "Russian Full-Spectrum Conflict: An Appraisal After Ukraine," *The Journal of Slavic Military Studies* 28, no. 1 (2015): 1–22.

Iz operativne perspektive, hibridne operacije se mogu opisati kao da uključuju kombinaciju dve ili više nasilnih ili nenasilnih državnih sredstava ili mogućnosti projekcije moći da bi se postiglo krajnje željeno političko stanje. Ovo uključuje, ali se ne ograničava na: političke i ekonomske alate, ratne informacije, upotrebu ili pretnju vojne sile, sajber napade i angažovanje u posebnim operacijama¹⁴.

Iako kombinovanje nasilnih i nenasilnih sredstava za postizanje ciljeva jeste stara pojava, fleksibilna i brza koordinacija korišćenja različitih sredstava i način na koji se ostvarivanje i kombinovanje vrše može se smatrati novim karakteristikama. Ključni ciljevi za hibridne operacije su identifikovanje ranjivosti ili slabosti u ciljanoj zemlji. Ove ranjivosti mogu se identifikovati iz bilo kog od vitalnih delova društva.

Nakon aneksije Krima od strane Ruske Federacije, hibridni rat je na Zapadu postao konverzijski kratak oblik opisivanja načina borbe Rusije i postao izraz koji opisuje kako se Moskva sukobila u Ukrajini sa inkorporiranjem svih različitih elemenata ruskog uticaja i nacionalne vlasti. Termin nastavlja da se razvija kao „više-vektorski hibridni rat“ u Evropi.

Pokušavajući da razdvojimo hibridni rat iz klasičnih okvira konvencionalnog ili nepravilnog rata, možemo da koristimo definiciju Frenk Hofmana, kao „prilagođenu mešavinu konvencionalnog oružja, nepravilne taktike, terorizma i kriminalnog ponašanja u isto vreme i borbenog prostora za dobijanje (grupnih) političkih ciljeva.“ Termin sada obuhvata svaku vrstu prepoznatljivije ruske aktivnosti, od propagande do konvencionalnog ratovanja, kao i većinu stvari koja postoji između.¹⁵

Naš cilj je da se ne uključimo u ezoterijsko neslaganje oko vojnih termina i definicija. Manje je važno kako to zovemo ako postoji zajedničko i korisno razumevanje predmeta. Problem je što zahvaljujući narativima koji okružuju hibridni rat, mi nemamo zajedničko saznanje o tome kako se Rusija bori i šta se desilo na bojnim poljima Ukrajine. Bez zajedničkog razumevanja činjenica druge države se ne mogu nadati da će se uspešno suprotstaviti ili odvratiti pretnje na drugim mestima. Jedno je da takve ideje dominiraju svetom stručnjaka, ali upućivanje na „mračne hibridne umetnosti u Rusiji“ prožima konverziju između političara i generala, pa je otuda hibridni rat kao koncept, u slučaju Rusije, postao više hendikep nego omogućilac i referenca donosiocima političkih odluka i vojnim liderima.

Prva osoba koja je okrivljena za ovaj nered je ruski Načelnik Generalštaba Valerij Gerasimov i njegov višestruko citiran članak u VPK¹⁶, objavljen krajem februara 2013. godine pod nazivom „Uloga nauke u predviđanju“, u kojoj se pominje „ne-linearni rat“. Preciznije rečeno, problem nije bio njegov članak već tumačenje u Zapadnim krugovima. Ta publikacija je više uticala na Zapadnu analizu ruske vojne misli nego na bilo kakvu operaciju prevare. Smatralo se da je to plan ruskog vojnog razmišljanja i doktrine. Ne sa-

¹⁴ Keir Giles et al., *The Russian Challenge*, chap. 6. (Chatham House, June 2015). <https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/field/document/20150605RussianChallengeGiles-HansonLyneNixeySherrWoodUpdate.pdf> (Pristupljeno: 24.08.2017. g.)

¹⁵ Michael Kofman. (2016). „*Russian Hybrid Warfare and Other Dark Arts*“ u: *War on the rocks, Texas national security*. <https://warontherocks.com/2016/03/russian-hybrid-warfare-and-other-dark-arts/> (Pristupljeno: 24.08.2017. g.)

¹⁶ Gerasimov Valerij. „Cennost' nauki v predvidenii (srp. Uloga nauke u predviđanjima)“ u: *Voennyj promyšlennyj kurjer* (srp. *Vojno-industrijski kurir*), broj 8/2013. www.vpk-news.ru/articles/14632. (Pristupljeno: 24.08.2017. g.)

mo da je bilo previše za verovati da je posle jedva nekoliko meseci na mestu NGŠ OS RF Gerasimov postavio „kamen temeljac“ za rusko vojno razmišljanje, ali još je više zbu-
njujuća ideja da je za godinu dana ruski generalštab pretočio ovu zb(i)rku opservacija i u
briljantnu hibridnu ratnu kampanju u Ukrajini.¹⁷

Gerasimov je veći deo ovog istraživanja sproveo o nelinearnom ratu kojim je istraži-
vao kako Zapad vodi rat; manje je zasnovan na tradicionalnim invazijama kao što je Irak
2003. godine, a više na intervenciji iz 2011. godine u Libiji, događajima arapskog proleća
i u blizini Rusije u inostranstvu. Po njegovom mišljenju, Zapad je uvodio indirektnu pristu-
pe ratovanju, koristeći političku subverziju, propagandu i društvene medije, zajedno sa
ekonomskim merama kao što su sankcije i međunarodni pritisci. Iz njegove perspektive,
humanitarne intervencije, upotreba Zapadnih specijalnih snaga, finansiranje pokreta „de-
mokratije“ i raspoređivanje plaćenika i punomoćnika bili su sve karakteristike američke
doktrine indirektnog ratovanja. Rusko rukovodstvo je izuzetno sumnjičavo u pogledu uče-
šća SAD u inostranstvu, ali je bar Vašington vratio uslugu pripisujući im jednako nereali-
stičnu doktrinu.

Izgubljenost u mnogobrojnim tumačenjima Gerasimovog pisma o nelinearnom ratu
dovela je do punog izražaja odsustvo definisanog prostora između rata i mira: „u 21. ve-
ku smo videli tendenciju da zamagljuje linije između stanja ratova i mira. Ratovi više nisu
proglašavani i, otpočinjani, postupajući prema nepoznatom šablonu. Izgleda da istorija
dolazi u punom krugu, jer je u ranim danima Hladnog rata *George F. Kennan* izneo sli-
čan argument u svom memorandumu iz 1948. godine o organizovanju političkog rata:
Međutim, mi smo bili hendikepirani popularnom vezom sa konceptom osnovne razlike iz-
među mira i rata, tendencijom da rat posmatramo kao neku vrstu sportskog takmičenja
izvan svakog političkog konteksta.“¹⁸

Krajem 1940-ih, *Kennan* je pokušavao da naglasi kako bi SAD trebalo da rade na
borbi protiv agresivnog sovjetskog političkog rata organizovanjem i institucionalizacijom
sopstvenih snaga. Gerasimov opis različitih nevojnih sredstava Zapada kao dela neline-
arnog ratovanja nosi upečatljivu sličnost sa Kenanovom definicijom otvorenog i prikrive-
nog političkog rata u to vreme: „Politički rat je upošljavanje svih kapaciteta u službi naci-
je, bez rata, da bi se postigli njeni nacionalni ciljevi. ...Oni se kreću od takvih otvorenih
akcija kao političkih saveza, ekonomskih mera i „bele“ propagande takvim tajnim opera-
cijama kao podrška „prijateljskih“ stranih elemenata, „crnog“ psihološkog rata i čak pod-
sticanja „podzemnog“ otpora u neprijateljskim državama“.

Nelinearna borba nije ruski hibridni rat. To je mešavina intelektualnih struja među ru-
skim vojnim liderima i odgovori na to kako posmatraju operacije NATO. Ukoliko bi rusko
razmišljanje imalo srodnika, to bi bio kineski koncept neograničene borbe, koji preporu-
čuje korišćenje zakona, ekonomskog rata i mrežnog rata, zajedno sa terorizmom protiv
neprijatelja.

¹⁷ Čarls K. Bartles je u svom članku „Dobijanje Gerasimovskog prava“ izneo jednu od boljih korektiva o ovoj
zabludi: „Bez obzira na razlog zbog kojeg je objavljen članak, važno je imati na umu da Gerasimov je
jednostavno objašnjava njegovo gledište o operativnom okruženju i prirodu budućeg rata, a ne predlaže novi
ruski način ratovanja ili vojne doktrine.“

¹⁸ Kennan F. George. *Memo PPS23 (Memorandum by the Director of the Policy Planning Staff to the Secretary
of State and the Under Secretary of State)*. Wilson Center: Digital archive. [https://digitalarchive.wilsoncenter.org/
document/114320.pdf?v=941dc9ee5c6e51333ea9ebbbc9104e8c](https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/114320.pdf?v=941dc9ee5c6e51333ea9ebbbc9104e8c) (Pristupljeno: 24.08.2017. g.)

Ruska koncepcija nevojne konfrontacije i stepen do kojeg sukob postoji u vreme mira, mnogo je bliže navedenom Kenanovom pismu. Hibridni pristup je zamena za konvencionalnu invaziju redovnih oružanih jedinica, koja se pokušava izbeći, a prelazak na konvencionalni rat, kao odlučujući pristup, je krajnje sredstvo sa ograničenim političkim i teritorijalnim ciljevima.

Mitologija hibridnog ratovanja stoji u potpunom kontrastu sa istorijskim zapisom o tome kako se koristi vojna moć da se postignu željeni politički ciljevi u zemlji i inostranstvu. Jednostavno rečeno, ono šta najbolje funkcioniše u sukobu je konvencionalni rat, a ako konflikt i ne počne tako, to je put i način kako se uvek završava. Prilikom analize prisustva hibridnih pristupa u ovom sukobu, Zapad je u velikoj meri zbunjivala ruska aktivnost za postizanje ciljeva, pa je konstruktivnije da razgovaramo manje o tome šta Rusija pokušava i više o tome kako Rusija osvaja.

Da li je ruska taktika zaista zbunila nekoga? Da li su specijalne snage neoznačene kada se bave ratnim operacijama? Da li je Ukrajina patila dve godine od konfuzije ili konvencionalnog vojnog poraza? Na jedan način - oboje. Potrebne su nam klasične konvencionalne sile. Hibrid je zapravo reč o smanjenom vremenu upozorenja. Reč je o svojevrsnoj prevari. Reč je o mešavini vojnih i nevojnih sredstava. Zbog toga moramo biti u mogućnosti da brzo i reagujemo. I tako, kada povećavamo spremnost i naših snaga, to je takođe odgovor na hibridnu pretnju.

Ključna sposobnost da se suprotstavi hibridnom ratu je angažovanost celokupnih društvenih kapaciteta, a pre svega u medijskom i sajber prostoru gde hibridne operacije počinju i najčešće se i završavaju, ponekad i dugo posle konvencionalnih dejstava, koja su najčešće i presudna. Dakle, mora se biti spreman da se bavi svim aspektima ove nove realnosti od bilo kog dela. To znači da moramo pažljivo da analiziramo kako da se pripremamo, i ako je potrebno branimo, od hibridnog rata.

Hibridni pristupi nisu novi, već su možda stari kao i sam rat. Ako je tako, onda zašto je hibridno ratovanje Rusije tako važno? Ako nije inventivno ili inovativno, zašto onda? Vrhunski rat, a ne hibridni rat, predstavlja problem u kojem se SAD i NATO stvarno nalaze u suočavanju sa Rusijom. Sjedinjene Američke Države nisu imale protivnika sa skoro podjednakim sposobnostima i lukavstvom dugo vremena. Zapad teroriše samog sebe baukom „hibridnog rata“ u tolikoj meri da se kvalifikuje kao jedna od boljih operacija dezinformacije istorije, čak iako je to bilo potpuno nenamerno. Tako da je i sam strah od hibridnog rata, zapravo isto - hibridni rat.

Frederik Veliki je pre nekoliko vekova rekao da „onaj ko brani sve, ne brani ništa“. Previše vremena provodimo u „lovu na hibridne duhove“, zbunjujući i difuzujući linije napora. U Vašingtonu, ruski hibridni rat je ušao u Frederikovo upozorenje na odbranu svega; dok u Evropi žele da se brane od Moskve svuda. Ova fokusna područja su dobro prilagođena ograničenjima Rusije u teškoj ekonomskoj i vojnoj moći, uzimajući u obzir indirektno ratovanje i prednosti prvog pokretača kao inicijatora sukoba. Moskva zna svoje željene ciljeve i raspoloživa sredstva, ali zadržava fleksibilnost. U mnogim slučajevima, Moskva namerno izbegava klasičnu strategiju, jer se može pokazati ograničenom i teško prilagodljivom.¹⁹

¹⁹ Michael Kofman. War on the rocks, Texas national security network <https://warontherocks.com/2017/01/the-moscow-school-of-hard-knocks-key-pillars-of-russian-strategy/>. Kennan Wilson Center. (Pristupljeno: 24.08.2017. g.)

Ovo deluje zbudjujuće kada su u pitanju strateški ciljevi Rusije, a operativni ciljevi se menjaju dok prolaze faze operacije i ciklusi adaptacije. To je takođe metod kojim prilagodljivost donosi uspeh, a neodlučnost generiše neuspeh, jednostavno kreirajući novi pristup. Očigledno je da ovakav pristup funkcioniše na terenu, ali vojna naučna zajednica se „zaglavila“ pitanjem da li će to funkcionisati i u teoriji.

Ako za primer uzmemo najčešće pominjani konflikt u istočnoj Ukrajini od februara do avgusta 2014. godine uviđamo razvoj sukoba kroz četiri eskalacije. Sukob je počeo sa klasičnim političkim ratom (subverzija, mobilizacija stanovništva, podsticanje na protest) u februaru i početkom marta 2014. godine u istočnim regionima. Potom je do aprila došlo do eskalacije neregularnog ratovanja (oružano nasilje paravojnih grupa, pobunjenika pod pokroviteljstvom države, zapošljavanje specijalnih snaga), nakon čega sledi mešanje konvencionalnih sposobnosti (pružanje tenkovske podrške, vazdušne odbrane, artiljerije) tokom leta. Ovi ciklusi su se završili konvencionalnom invazijom redovnih ruskih jedinica do kraja leta. Primetna je brzina evolucije od političke mobilizacije lokalnog stanovništva u martu do ruskih bataljona koji ulaze u Ukrajinu do avgusta iste godine.

Ono šta se obično naziva „ruski hibridni rat“ je malo više od preuređene i moderne verzije aktivnih mera CIA i KGB; stara „kutija za alat“ hladnoratovskog perioda, zamenjena je savremenim alatima kako bi se prilagodila tehnologiji 21. veka sa socioekonomskom i političkom klimom koja se veoma razlikuje od perioda hladnog rata. Iako su mnogi alati zamenjeni ili poboljšani, njihovi ciljevi ostaju isti.

Frenk Hoffman opisao je Hibridno ratovanje kao oblik rata koji „jednostavno označava kombinaciju ranije definisanih tipova ratovanja, bilo konvencionalnih, nepravilnih, političkih ili informacionih“²⁰.

Hibridni rat je ništa drugo do novi izraz za stari Hladni rat, njegovu transformaciju i produženje nakon raspada blokovske podele sveta. Shodno tome, na osnovu dosadašnje prakse u hladnoratovskom, a posebno u post-hladnoratovskom periodu iz delovanja velikih svetskih sila i različitih neprijateljskih činova u drugim državama i regionima, uključujući agresivne obaveštajne operacije i borbu informacija, kako bi se povećao njihov globalni uticaj, može se zaključiti da su aktivne mere i hibridni rat neodvojivi - svi elementi se mogu koristiti zajedno, posebno ili prilagođeni tako da odgovaraju različitim ciljevima i mogu biti kulturološki, religijski ili politički specifični za optimalan efekat u konkretnoj situaciji.

Strukturalna složenost, dinamika, prikrivenost pojedinih sadržaja i mnoštvo pojava oblika hibridnog načina sukobljavanja, otežava koncipiranje efikasnog modela u njegovoj prevenciji i suprotstavljanju. Proces promene fizionomije rata još uvek nije završen i očekuje se sve zastupljenije i, po prostoru, globalno praktikovanje različitih pojava oblika hibridnog načina ratovanja od strane svih učesnika u sukobu. S obzirom da termin „hibridni rat“ sve više zauzima prostora u stručnim raspravama potrebno je utvrditi njegovu utemeljenost u domaćim i stranim doktrinarno-strategijskim dokumentima, naročito velikih vojnih sila i saveza, kako na zapadu tako i na istoku.²¹

²⁰ Hoffman Frank G. *Closer Look at Russian hybrid warfare*, *Vilson Center*, br. 7, april 2015. <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/7-KENNAN%20CABLE-ROJANSKY%20KOFMAN.pdf> (Pristupljeno: 24.08.2017. g.)

²¹ Vračar, S. M. (2016). Razmatranje adekvatnog teorijsko-epistemološkog pristupa u istraživanju fenomena „hibridnog ratovanja“. Projekat Instituta za strategijska istraživanja, „Hibridno ratovanje – iskustva i perspektive“, broj 2-5/2016. Beograd: Ministarstvo odbrane R. Srbije, Institut za strategijska istraživanja.

U poslednjoj deceniji neke od najvažnijih vojnih snaga i koalicija na svetu, uključujući i Severnoatlantski savez (NATO), pokušale su da se bave i suprotstave takozvanim „hibridnim pretnjama“. Umesto što se bave razvojem strategije zasnovane na izazovima tzv. „hibridnih“ (neuobičajen i sveobuhvatan izraz) pretnji, smatramo da se donosioci odluka trebaju držati podalje od njih i smatrati ratovanje za ono šta je oduvek i bilo: složeni skup međusobno povezanih pretnji i nasilnih sredstava vođenih političkim motivima.

Hibridne pretnje eksploatišu „pun spektar“ modernog rata; one nisu ograničene na konvencionalna sredstva. U praksi, svaka pretnja može biti hibridna sve dok ona nije ograničena samo na jedan oblik i dimenziju ratovanja. Kada je bilo kakva pretnja ili upotreba sile definisana kao hibrid, izraz izgubi svoju vrednost i izaziva konfuziju umesto da pojasni „stvarnost“ savremenog rata.

Nema rasprave da su protivnici, prošli i sadašnji, razvili kreativne upotrebe „punog spektra“ rata, uključujući i upotrebu redovne i nepravilne²² taktike u svim dimenzijama rata. Sve u svemu, ovo može predstavljati hibridni skup pretnji i strategije, ali ostaje nejasno zašto bi trebalo koristiti pojam „hibrid“, pored njegove samo opisne vrednosti.

Evidentno je da savremeni društveni uslovi i međunarodni politički tokovi zahtevaju angažovanje svih državnih kapaciteta kako bi se doseglo i osiguralo zadovoljenje interesa, pri čemu će hibridne operacije sve više dobijati na značaju, i već sada je jasno da je bez njih gotovo nemoguće potpuno postizanje ciljeva i osiguranje interesa.

Scenario međunarodne bezbednosti se stalno menja, izazivajući opšti trend napretka koji je karakterisao period 25 godina nakon završetka Hladnog rata. Transformacija u šemim političke i ekonomske moći, ubrzane tehnološke inovacije, društveno raslojavanja i demografske tendencije - trendovi su koji imaju duboke implikacije za tekući međunarodni poredak. Sadašnju situaciju karakterišu dva glavna fenomena: vakuum stvoren zbog tzv. „propalih ili krhkih država“ čiji prostor pokrivaju naoružani nedržavni akteri i moćne nevladine institucionalizovane ili vaninstitucionalne organizacije i strukture, a povratak u nadmetanje najavljuju moćne države sa suprotstavljenim globalnim interesima.

Da bi hibridne operacije bile uspešne, zahtevaju vrhunske preduslove i pripreme. Pre svega, potrebno je da postoji snažno političko rukovodstvo za mandat hibridnih operacija u kombinaciji sa voljom i sposobnošću da posveti širok spektar resursa za operacije u kratkom roku, kao i na duži vremenski period. Drugo, efikasan i širok raspon obaveštajnih aparata je potreban za skeniranje ciljanih zemalja i kreiranje liste identifikovanih ranjivosti. Spisak identifikovanih ranjivosti, ili spisak ciljeva, zasnovan je na stečenom znanju ključnih ranjivosti i slabosti koje postoje u društvu ciljane zemlje.

Treći ključni preduslov koji je često povezan sa hibridnim operacijama je informativna kampanja koja prethodi hibridnim operacijama²³. Ove informativne kampanje imaju za cilj podizanje podrške za operacije kako u sopstvenom društvu i okruženju, tako i u ciljanoj zemlji, što se vidi u slučaju „ljubaznih ljubavi“ na Krimu.²⁴ Informacione operacije će se

²² Asimetrične, nelinearne.

²³ András Rácz, *Russia's Hybrid War in Ukraine: Breaking the Enemy's Ability to Resist*, FIIA Report (The Finnish Institute of International Affairs, June 16, 2015).

²⁴ Keir Giles, "Western Media Must Get Creative in Infowar," u: *The Moscow Times*, August 4, 2015, <http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/western-media-must-get-creative-in-infowar/527000.html>. (Pristupljeno: 24.08.2017. g.)

nastaviti i tokom i nakon aktivne faze hibridne operacije. Politička podrška, primena obaveštajnog aparata i informacione operacije su ključne u toku priprema, izvršenja i pratećih faza hibridnih operacija.

Smatra se da je hibridni rat u suštini osvajanje ili postizanje postavljenih ciljeva, uz malo ili bez ikakvih borbi.²⁵ Da bismo izgradili ovu ideju, mi kažemo da je u hibridnom ratu skoro nemoguće reći kada počinje stvarna borba ili organizovano nasilje koje je rat u svojoj klasičnoj formi. Jedna od ključnih ideja hibridnog rata je to što namerno zamagljuje razlike između uredno odvojenih kategorija ratova i mira i civilnih i vojnih operacija. Ovo zamaglivanje se postiže korišćenjem širokog spektra sredstava, nasilnih i nenasilnih, vojnih i civilnih, na pažljivo planiran način bez nepotrebnog kršenja praga rata, čak i ako se nivo eskalacije razlikuje.

Zaključak

U brojnim asimetričnim sukobima sa iregularnim snagama (terorističkim, pobunjeničkim i drugim organizacijama) permanentno se pokazuje nesposobnost zemalja da zaštite svoje političke interese, pa čak i živote svojih građana, i to na sopstvenoj teritoriji. Neuspeh se ne može pripisati posebnim okolnostima koje su preovladale u datim okolnostima ili greškama koje su počinili donosioci političkih i vojnih odluka. Pre se radi o tome da dugi niz neuspeha ukazuje na činjenicu da je priroda savremenog ratovanja pogrešno shvaćena, kako od strane političkog, tako i od strane vojnog establišmenta razvijenih zemalja.²⁶

Jasno je da nastupa vreme kada će se od strane protivnika istovremeno koristiti multiplikovani, složeni tipovi načina ratovanja. Uspeh u sukobu sve češće se postiže primenom njegovih različitih formi koje su dizajnirane tako da se pojedini ciljevi ostvaruju u određeno vreme, na određenom mestu i određenim sredstvima.

Nedržavni akteri uglavnom mogu primenjivati iregularne oblike ratovanja ali će svaka-ko podržavati, pospešivati i učestvovati u konvencionalnim oblicima ratovanja ako će to služiti postizanju uspeha. Iz istih razloga, slično tome, državni akteri mogu primenjivati iregularne oblike ratovanja kao dodatak konvencionalnim.²⁷

Dok se delovi hibridnog rata mogu posmatrati kao novi događaji po ranije poznatim konceptima rata, do neke mere možemo videti povratak tradicionalnog, sveobuhvatnog rata. Ovo se može smatrati jasnim korakom od ograničenih, uređenih tehnika, koje su se koristile na mestima koja su daleko od Zapadnih društava, koja su se pretvorila u kontinuirani mir.

Ako smo spremni da prihvatimo da su borbe stalne i da linije fronta mogu pokrivati celo društvo, branilac mora biti u stanju da iznese sveobuhvatno rešenje za odbranu. Ovo bi trebalo da omogući agilan i distribuiran odgovor na višestruke hibridne pretnje. Kroz ovu vrstu sveobuhvatnog pristupa bezbednosti, branilac može izgraditi više otporno društvo koje se može uspešnije suočiti sa pretnjama.

²⁵ Fiona Hill, "Hybrid War: The Real Reason Fighting Stopped in Ukraine – for Now," *Reuters*, February 26, 2015, <http://blogs.reuters.com/great-debate/2015/02/26/hybrid-war-the-real-reason-fighting-stopped-in-ukraine-for-now/>. (Pristupljeno: 24.08.2017. g.)

²⁶ Van Kreveld Martin, *Transformacija rata*, JP Službeni Glasnik i Fakultet bezbednosti, Beograd, 2010, str. 13.

²⁷ Hoffman Frank G., *Conflict in the 21st Century – The Rise of Hybrid Wars*, Potomac institute for Policy Studies, Arlington, Virginia, December 2007. p. 5.

Izgradnja društvene otpornosti je jedini siguran način zadržavanja barem nekih prednosti na „domaćem terenu“, jer će agresor pokušati da izgradi i iskoristi efekat iznenađenja. Ovo, međutim, nije lak zadatak. Potreban je dugoročni plan i posvećenost implementaciji.

Prvo, snažan politički mandat i koncept sigurnosti moraju biti uspostavljeni. Drugo, potrebno je planiranje, izgradnja svesti, bezbednosne kulture i obrazovanja. Treće, ključni akteri u različitim delovima društva moraju da dele zajedničku svest o situaciji, pretnju i procenu rizika, kao i procese planiranja i obuke.

Kako se hibridni rat zasniva na angažovanju širokog spektra društvenih resursa i mobilizaciji u političke svrhe, Zapadne liberalne demokratije su ograničene u svojim sposobnostima da hibridni rat vode do maksimuma, naročito tokom vremena percipiranog mira. Razvijena i globalno integrisana autokratska društva se mogu smatrati bolje pozicioniranim da se bave hibridnim ratom. Tip autokratskog režima omogućava brzu, centralizovanu odluku koja je manje ograničena proverama i balansima, a koja ima bolji pristup prirodnim resursima. Razvoj i globalna integracija proširuju skup raspoloživih instrumenata i nude načine da primene alate protiv svojih ciljeva.

Da zaključimo, ključna pitanja koja treba uzeti u obzir pri izradi strategije nacionalne odbrane od hibridnih pretnji uključuju:

– Koje su ključne nacionalne ranjivosti na koje treba obratiti posebnu pažnju? Kako bi protivnik mogao iskoristiti ove ranjivosti? Drugim rečima, koji su relevantni scenariji pretnji?

– Da li su svi neophodni sektori društva angažovani u odbrambenim naporima i da li su adekvatno pripremljeni da deluju u svojim sektorima u odnosu na pretpostavljene pretnje?

– Da li postoji zajedničko razumevanje situacije u vremenu i mira i krize koja se može iskoristiti za vođenje aktivnosti u različitim sektorima društva?

– Da li obaveštajne aktivnosti pružaju rano upozoravanje, trenutnu situaciju i analizu situacije? Da li su ključne funkcije aktivne odbrane od strane prodora i zlonamernih aktivnosti?

– Kakvu vrstu podrške mogu naći od međunarodne zajednice kako bi podržali vlastite odbrambene napore? Koje mogućnosti mogu biti ponuđene kako bi se podržali drugi koji su suočeni sa sličnim pretnjama?

Izgradnju elastičnijeg društva ne treba posmatrati samo kao dodatni teret za Zapadna društva koja se već ekonomski trude; to je takođe velika prilika. Strukture koje omogućavaju društvu da na agiln način reaguje na hibridne pretnje takođe podržavaju bolje razumevanje i suočavanje sa kompleksnim društvenim odnosima koji opterećuju naše moderno društvo. Ove odbrambene strukture takođe pomažu da naša društva postanu funkcionalnija, nakon što procesi donošenja odluka postanu transparentniji i inkluzivniji.

Hibridni rat obuhvata spektar od beskontaktnog do totalnog sukoba, u kojem je konvencionalna komponenta rata postala primitivna komponenta. To nije rat vojske protiv vojske, već društva protiv društva. Kako god da ga imenujemo, to ne menja njegovo značenje, a često se čak i njegovo pominjanje javlja kao „hibridno delovanje“. U svakom slučaju, reč je o operaciji koja po opsegu najčešće zahteva angažovanje svih društvenih potencijala i omogućava ovladavanje svim društvenim potencijalima protivnika, uz veću efikasnost, a manje izdatke.

Hibridno ratovanje je sinergija i prirodno i istorijski posledično nasledno objedinjavanje hladnog rata i malih ratova koji karakterišu period posle dva velika sukoba svetskih razmera. Hladni rat je bio hibridni svetski rat. Hibridni rat je počeo sa Hladnim ratom, odnosno sa završetkom Drugog svetskog rata, i još uvek traje. Svi ratovi u drugoj polovini 20. veka i prvoj polovini 21. veka su zapravo – hibridni ratovi. Ako je 20. vek bio vek svetskih ratova, 21. vek će biti vek hibridnih ratova.

Hibridno sukobljavanje nije ni oružani rat niti je neoružana borba, to je i jedno i drugo, to je – multidisciplinarno delovanje. Otuda, svi društveni potencijali se moraju mobilisati i angažovati u sistemu odbrane, spremajući se za borbu, jer postaje očigledno da stari rat dolazi u novom obliku.

Literatura

[1] András Rácz, „Russia’s Hybrid War in Ukraine: Breaking the Enemy’s Ability to Resist“, u: FIIA Report (The Finnish Institute of International Affairs, June 16, 2015).

[2] Van Kreveld Martin, *Transformacija rata*, JP Službeni Glasnik i Fakultet bezbednosti, Beograd, 2010, str. 13.

[3] *Vojna enciklopedija*, Drugo izdanje, Knjiga 7, Vojno izdavački zavod, Beograd, 1974.

[4] Vračar, S. M. (2016). *Razmatranje adekvatnog teorijsko-epistemološkog pristupa u istraživanju fenomena „hibridnog ratovanja“*. Projekat Instituta za strategijska istraživanja, „Hibridno ratovanje – iskustva i perspektive“, broj 2-5/2016. Beograd: Ministarstvo odbrane R. Srbije, Institut za strategijska istraživanja.

[5] Герасимов Валерий. „Ценность науки в предвидении (srp. Uloga nauke u predviđanjima)“ u: *Военно-промышленный курьер* (srp. *Vojno-industrijski kurir*), broj 8/2013. www.vpk-news.ru/articles/14632. (Pristupljeno: 24.08.2017. g.)

[6] Janis Berzinš, *Russia’s New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy*. Center for Security and Strategic Research, National Defence Academy of Latvia, April 2014)

[7] Keir Giles et al., *The Russian Challenge* (Chatham House, June 2015). https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/field/field_document/20150605RussianChallengeGiles-HansonLyneNixeySherrWoodUpdate.pdf (Pristupljeno: 24.08.2017. g.)

[8] Keir Giles, “Western Media Must Get Creative in Infowar,” u: *The Moscow Times*, August 4, 2015, <http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/western-media-must-get-creative-in-infowar/527000.html>

[9] Kennan F. George. *Memo PPS23 (Memorandum by the Director of the Policy Planning Staff to the Secretary of State and the Under Secretary of State)*. Wilson Center: Digital archive. <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/114320.pdf?v=941dc9ee5c6e51333ea9ebbbc9104e8c> (Pristupljeno: 24.08.2017. g.)

[10] Mala enciklopedija Prosveta, *Opšta enciklopedija*, Drugo izdanje, Knjiga 2, Prosveta, Beograd, 1970.

[11] Mark Galeotti, “The ‘Gerasimov Doctrine’ and Russian Non-Linear War,” In *Moscow’s Shadows*, July 6, 2014, <https://inmoscowsshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/>.

[12] Michael Kofman. (2016). „*Russian Hybrid Warfare and Other Dark Arts*“ u: *War on the rocks, Texas national security*. <https://warontherocks.com/2016/03/russian-hybrid-warfare-and-other-dark-arts/> (Pristupljeno: 24.08.2017. g.)

[13] Michael Kofman. „The Moscow school of hard knocks key pillars of Russian strategz. U: *War on the rocks, Texas national security network* <https://warontherocks.com/2017/01/the-moscow-school-of-hard-knocks-key-pillars-of-russian-strategy/>. Kennan Vilson Center.

[14] „Hybrid war – does it even exist? (srp. *Hibridni rat – da li to uopšte postoji?*)“ u: *NATO Review magazine*. <http://www.nato.int/docu/review/2015/also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/EN/index.htm> (Pristupljeno: 24.08.2017. g.)

[15] Newson Robert A., *Counter-Unconventional Warfare Is the Way of the Future. How Can We Get There?*, Small Wars Journal, October 23, 2014, <http://smallwarsjournal.com/blog/counter-unconventional-warfare-is-the-way-of-the-future-how-can-we-get-there>.

[16] Opšta *Larousse* enciklopedija, Tom 3, JRJ Zemun, 2004.

[17] Oscar Jonsson and Robert Seely, "Russian Full-Spectrum Conflict: An Appraisal After Ukraine," u: *The Journal of Slavic Military Studies* 28, no. 1 (2015): 1–22.

[18] Hoffman Frank G. *Closer Look at Russian hybrid warfare*, Vilson Center, br. 7, april 2015. <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/7-KENNAN%20CABLE-ROJANSKY%20KOFMAN.pdf> (Pristupljeno: 24.08.2017. g.)

[19] Hoffman Frank G. *Conflict in the 21st Century – The Rise of Hybrid Wars*, Potomac institute for Policy Studies, Arlington, Virginia, December 2007.

[20] Hoffman Frank G. "On Not-so-New Warfare: Political Warfare vs Hybrid Threats," u: *War on the Rocks*, July 28, 2014, <http://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats/>

[21] Fiona Hill, "Hybrid War: The Real Reason Fighting Stopped in Ukraine – for Now," u: *Reuters Blogs*, February 26, 2015, <http://blogs.reuters.com/great-debate/2015/02/26/hybrid-war-the-real-reason-fighting-stopped-in-ukraine-for-now/>.